

ordbok

GÖTEBORGS HÖGRE SAMSKOLA

”Våra barn behöver kärlek, föda och ord...”

Förord. Människan är i grunden intresserad av att lära sig nya saker. Ständig utveckling är en naturkraft. Skolans uppgift är att upprätthålla och skapa goda förutsättningar för den naturliga utvecklingen och läroprocessen. Samskolans ledord för att skapa dessa förutsättningar är att känna och kräva ansvar. Att ge frihet, att respektera varje enskild individ. Att förmedla lust att lära.

Våra elever ska växa upp till trygga, fria och tänkande människor, som vågar tro på sig själva och på andra.

Denna övertygelse genomsyrar det upprop som skrevs 1901 inför grundandet av Göteborgs Högre Samskola. Tankarna finns också formulerade i måldokumentet SAM 2000 från 1995 – ett avstamp för att på bästa sätt förvalta traditioner och förverkliga visioner för nuet och för framtiden.

Med Samskolans ordbok vill vi förmedla en känsla av vår övertygelse. Vi vill översätta teorier och deklARATIONER till konkreta sinnebilder. Vår ambition har varit att skapa en sinnenas översättning av idén om det okonventionella, det fria, det individuella. Vi hoppas att vi har lyckats.

”Om man ser en pojke i ett äppelträd ska man inte misstänka att han knycker äpplen utan istället utgå från att han tagit sig upp för att binda fast ett äpple som lossnat.”

Harry Hjärne

ordbok

Av Ulrica Ramstedt och Christer Byhr

Grafisk Formgivning: Daniel Westin

Foto: Peter Öhlander

Produktion: Valentin, Byhr & Co

Repro: Citat Mediaproduktion

Tryck: Norra Skåne Offset

© Göteborgs Högre Samskola, 1996

innehåll

aktivitet

alfabet

anden och handen

bamba

barn

betyg

examen

frihet

föräldrar

internet

kompisar

kunskap

lektion

linjal

lust att lära

mobbning

pedagogik

personlighet

prov

rast

själv

självständigt arbete

skola

skolbänk

skolk

svarta tavlan

vaktmästare

ämne

upprop

sam 2000

Aktivitet

aktivitet
verksamhet
som **kräver**
deltagande

"Det är **skönare**
lyss till den
sträng som brast,
än att aldrig
spänna en **båge**".

Verner von Heidenstam

α β χ δ ε φ γ η ι φ κ λ μ ν ο π θ ρ σ τ υ ω ξ ψ ζ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyzåö

alfabetisera:
undervisa i *läskonstens*
grunder

Anden och händen

”... kurserna i de fem nedre klasserna äro synnerligen dryga. På minnet och förståndet ställas så stora fordringar, att de ej kunna uppfyllas, men tid saknas att låta de sidor av de särskilda ämnena komma till sin rätt, vilka kunna utveckla och stärka *känslan, fantasien och viljan*.”

Ur uppropet för grundande av Göteborgs Högre Samskola, 1901.

bamba

Spagetti och köttfärssås.

Pepparrotskött i dillsås.

Bestick som skramlar.

Minestronesoppa.

Kålpudding med lingon.

– *Lite till, tack.*

Kokt torsk och skirat smör.

Risgrynsgröt.

Skoldans.

Pannbiff med lök.

Falukorv och potatismos.

Ett glas *mjölk*.

*”Att alltid vara
en smula **barn** är
att vara verkligt
vuxen”*

Jevgenij Jevtusjenko

BETYG

Betygens vara eller inte vara diskuteras ofta, nästan ständigt. Å ena sidan finns ett nästan medfött behov av att mäta, jämföra och bedöma resultat och prestationer. Å andra sidan är frågan hur rättvisa betyg kan vara, på vilket sätt betygssättningen ska ske och om man kan sätta betyg på sådant som verkligen är viktigt: att man är en god kamrat, att man tar ansvar för sig själv och andra, att man hela tiden försöker lära sig nya saker.

Det talas ofta om betyg som något som skolan delar ut till eleverna för att andra ska kunna bedöma dem. Och så är det ju ofta: betygen används för att söka till olika skolor och utbildningar, kanske också för att söka jobb. Men den andra sidan av betygssättningen är skolans skyldighet mot eleven att faktiskt tala om hur det går i skolarbetet: i jämförelse med klasskamrater, övriga skolor i landet och framför allt i förhållande till hur de egna kunskaperna ökat. Då blir betyget ett redskap, ett mätinstrument som man ska kunna använda sig av. Om mitt mål är att få ett högre betyg i ett ämne, så ska jag kunna tala med läraren om det, få reda på vad som krävs av mig, och sedan försöka motivera mig själv att arbeta mot det målet.

Något som man inte får betyg i är personlighetsutveckling. Trots att detta är en av skolans viktigaste uppgifter – att eleverna ska utvecklas till trevliga, duktiga, ansvarstagande, skötsamma, roliga, spännande personligheter som är väl rustade för vuxenlivet. Den utvecklingen sker inuti var och en, i olika takt. Det handlar mycket om att söka inom sig själv, samtidigt som man förändras – plötsligt har man blivit en helt annan person på bara ett halvår. Här i Sverige pratar man tidigt om ”vad man ska bli”. Det är ofta ett sätt att mera påtagligt fundera kring vad man vill; vem man är, vad man är särskilt bra på, vad man är mindre bra på (eller rent av dålig – det händer ju!), vad man tycker är viktigt och vad man ogillar. Det handlar sannerligen inte bara om skolämnen! Ju mer man tränar sig i att lyssna på sig själv desto bättre. Inte nödvändigtvis för att man ska bestämma sig för ett särskilt yrke – men för att veta vad man verkligen vill.

Examen

"När man slutar att lära sig, slutar att lyssna, slutar att titta efter och ställa frågor, hela tiden nya frågor, då är det dags att dö."

Lillian Smith

frihet

De fyra friheterna:

*yttrandefrihet,
religionsfrihet,
frihet från (timlig) nöd,
frihet från fruktan;*

ur president Franklin
Roosevelts budskap till
Kongressen 6 januari 1941.

Ansvar – att svara an
”skyldighet att se till att
viss verksamhet fungerar
och att ta konsekvenser-
na om så inte sker”
Utan ansvar ingen själv-
ständighet.

Utan självständighet
inget ansvarstagande.

*La liberté ciniste à pouvoir faire tout
ce qui ne nuit pas à autrui*

Déclaration des droits de l'homme, no 4

Frihet består i att kunna göra allt som inte skadar någon annan
ur De mänskliga rättigheterna

Föräldrar

Utan föräldrar inga barn. Utan barn inga elever – och ingen skola.

Det säger allt om hur viktiga föräldrarna är i skolverksamheten!

I synnerhet som ung elev är det svårt att formulera sig kring skola och skolformer, undervisningsmetoder och läroplaner. Då måste mina föräldrar föra min talan – ställa krav, komma med frågor, föreslå förändringar.

Och det är föräldrar som kan lägga grunden för mitt intresse att lära mig saker – tids nog blir det tvärtom: då hjälper det inte hur mycket mamma eller pappa tjatar, pratar och ber att man ska intressera sig lite mer för något som man redan anser är ointressant. Men det är mina föräldrar som kan hjälpa just mig, som jag kan prata med, som kan förstå eller förklara. Mina föräldrar är mitt viktigaste stöd när jag ska lära mig stå på egna ben.

Internet

Det finns olika saker som är bra
att använda i undervisningen.
Vissa är uråldriga – såsom gran-
kottar – och andra är helt
moderna påfund t.ex. datorer.
Med datorernas hjälp kan vi till-
 exempel skaffa information från
 nästan sagt varje hörn av världen.
 Och vi kan själva sända ut med-
 delanden till andra.
 Vi under hösten 1996 var första
 världsvide web-sida på Internet.
 Adressen kommer på att vara:
together@samskolan.se

kompisar

Vänner, kamrater, polare. Någon att prata med. Att ringa till. Att ha sällskap hem med. Att gå på bio med. Att läsa läxor med. Att fnissa med. Att spela fotboll med. Att ha kul med. Att klaga för. Att bråka med.

En själsfrände, som tänker precis så som man själv. Eller ett föredöme, som man gärna vill lära sig av. Eller en beundrare, som får en att känna sig stark.

Vänner som man har i många, många år. Och kompisar som man har kul med just nu. Man har olika behov av kamrater under olika perioder i livet. Ibland trivs man helt enkelt bäst för sig själv. Och ibland visar det sig att en person som man inte var särskilt förtjust i från början, blir en riktigt god vän. Kanske beror det på att man koncentrerar sig på olika sidor hos sig själv, och därför söker olika typer av människor att umgås med. Kanske är det av samma anledning som man retar sig på vissa personer – för att de har något man själv inte har, eller för att de rent av har sidor som man själv inte vill kännas vid. Vi är alla olika. Men behovet av andra människor gäller för oss alla.

Rem tene, verba
sequentur!
Behärska ämnet, så
kommer *orden* att följa

KUNSKAP

Att kunna något – det är målet. Man kan veta mycket, men ändå inte ha särskilt stor nytta av det. Om man kan någonting, så har man gjort vetenskapen till sin egen insikt. Det hjälper inte att man vet hur man gör armtag och bentag när man måste simma; även om man vet hur bokstäver i alfabetet låter så kan man inte nödvändigtvis läsa. Man måste veta mycket – men målet är att kunna.

Om man råkar stava fel kan det bli lekton. Lek-ton.
Och det låter ju trevligt. Det påstås att lek är en
”aktiv verksamhet som bedrivs endast i nöjessyfte”.

Kanske kommer den föreställningen från att allt

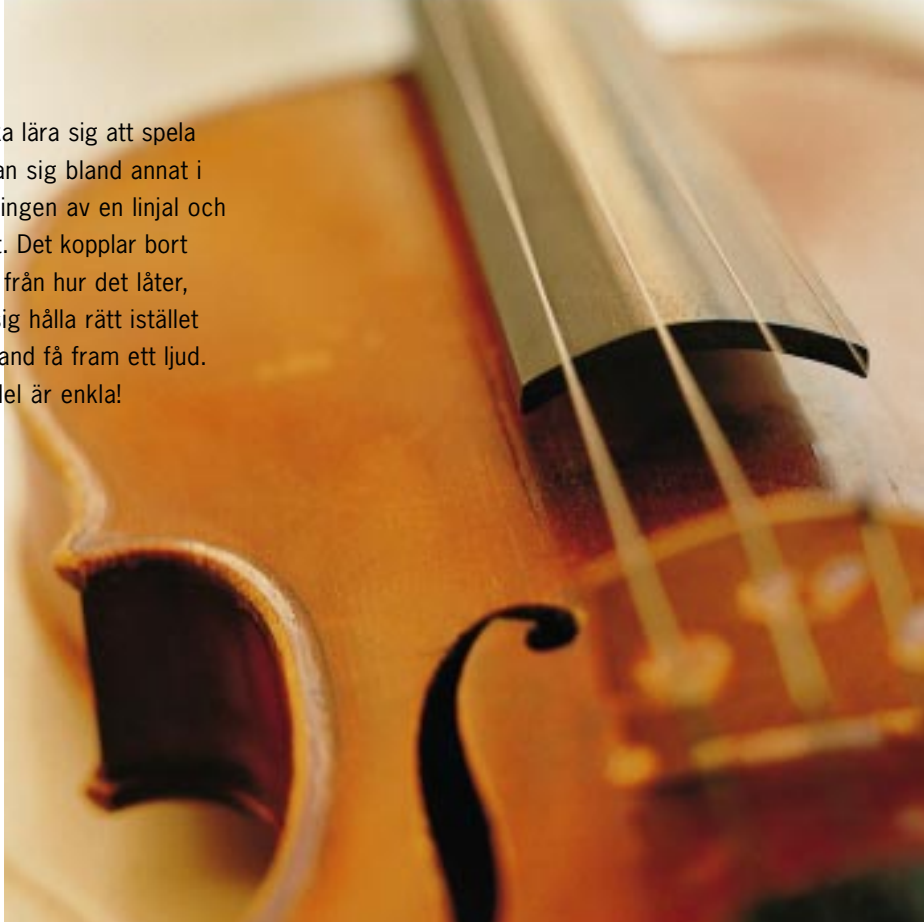
LEKTION

som är viktigt är allvarligt, allt som är allvarligt är
tråkigt. Skulle det betyda att sådant som man lär
sig medan man har roligt, sådant man gör med lust
och iver inte är riktigt eller viktigt? Om det skulle
vara tråkigt att lära sig nya saker, skulle männ-
iskan ha ett medfött motstånd mot ny kunskap.
Skolan är viktig. Att lära för livet är viktigt. Och
viktigast av allt är att vilja.

Linjal

När små barn ska lära sig att spela fiol använder man sig bland annat i Suzukiundervisningen av en linjal och ett tomt rispaket. Det kopplar bort koncentrationen från hur det låter, och barnen lär sig hålla rätt istället för att i första hand få fram ett ljud. Många hjälpmedel är enkla!

penna

suddgummi

vinkelhake

rubank

gradskiva

miniräknare

dator

symaskin

fotboll

sandpapper

vitlökspress

whiteboard

papper

kritor

böcker

bibliotek

garn

stämband

triangel

hjärna

*Förmågan att idag tänka annorlunda
än igår skiljer den vise från den envise.*

Lära sig själv genom att lära andra

Docendo discimus. Man lär så länge

man lever. Tamdiu discendum est

Kunskap är makt.

...quamdiu vivas. En människas ben

måste vara så långa att de når ner

till marken. Arbetsglädje.

lust
att
LÄRA

mobbing

mobb:
folkhop som
behärskas av *låga*
massinstinkter
(pack, pöbel, *slödder*)

Mobbning är en kränkning av andras rättigheter. Man sätter sig över alla moraliska regler och mänskliga rättigheter för att – ja, varför? För att man tror att man själv blir bättre, duktigare, populärare om man får någon annan att må dåligt, känna sig underlägsen och uttittad?

Pedagogik

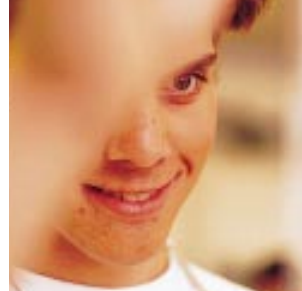
Det finns mängder av uppfattningar om hur man på bästa sätt ska undervisa och uppfostra barn och ungdomar. Vissa har flera hundra år på nacken, andra är helt nya. För vår skola tar vi i första hand fasta på att man inte kan lära någon någonting – en lärare eller pedagog kan bara hjälpa eleverna att lära sig själva. Det betyder att man måste veta oerhört mycket om hur och när elever är mottagliga för viss sorts kunskap, vilka kunskaper man måste ha i förväg och hur man bäst kan ge ledtrådar till en insikt eller förståelse.

”vetenskapen om
uppfostran och
undervisning”

montessorimetoden:
”undervisningssystem som
bygger på barnets förmåga till
självverksamhet och
självuppfostran”

– en pedagogik som präglade Samskolans
undervisning alltsedan 30-talet

PeRSONLiGHet

"Det gäller att ha *mod* att vara
den man är.

Och att *inte tappa* modet för att man är
den man är."

Thorvald Gahlin

Prov

Provskrivningar är ett sätt för läraren att se om alla elever förstått, uppfattat och lärt tillräckligt mycket om ett aktuellt ämne. Prov känns ofta som de dramatiska, avgörande tillfällena som man måste ha pluggat mycket inför, och som man måste lyckas bra med. Egentligen borde proven vara något som elever krävde. Så att man själv hade kontroll på att man till fullo förstått. För prov finns ju inte för sin egen skull. Man kan ju skriva tredjeklassarnas rättstavningsprov när man går i åttan. Men till vilken nytta?

*"fantasin har större
betydelse än vetandet"*

Albert Einstein

rast

paus, andhämtning, avbrott, ro, kortare vilouppehåll under arbetspass, läsa en bok, hoppa hage, jonglera, meditera.

själv

*"I do what I have to do.
If people like it, it's good.
If they don't, it's good."*

Frank Zappa

*"Den som känner andra är kunnig.
Den som känner sig själv är upplyst."*

Lao-tse

själv: den egna personligheten

självvaktning: (rimligt) hög värdering av den egna personligheten

självbelåten: överdrivet nöjd med sig själv på ett odrägligt sätt

självförtroende: stark tilltro till den egna personligheten

självkänsla: medvetenhet om den egna personlighetens värde

självsäkerhet: har (alltför) hög uppfattning om den egna personens värde och styrka

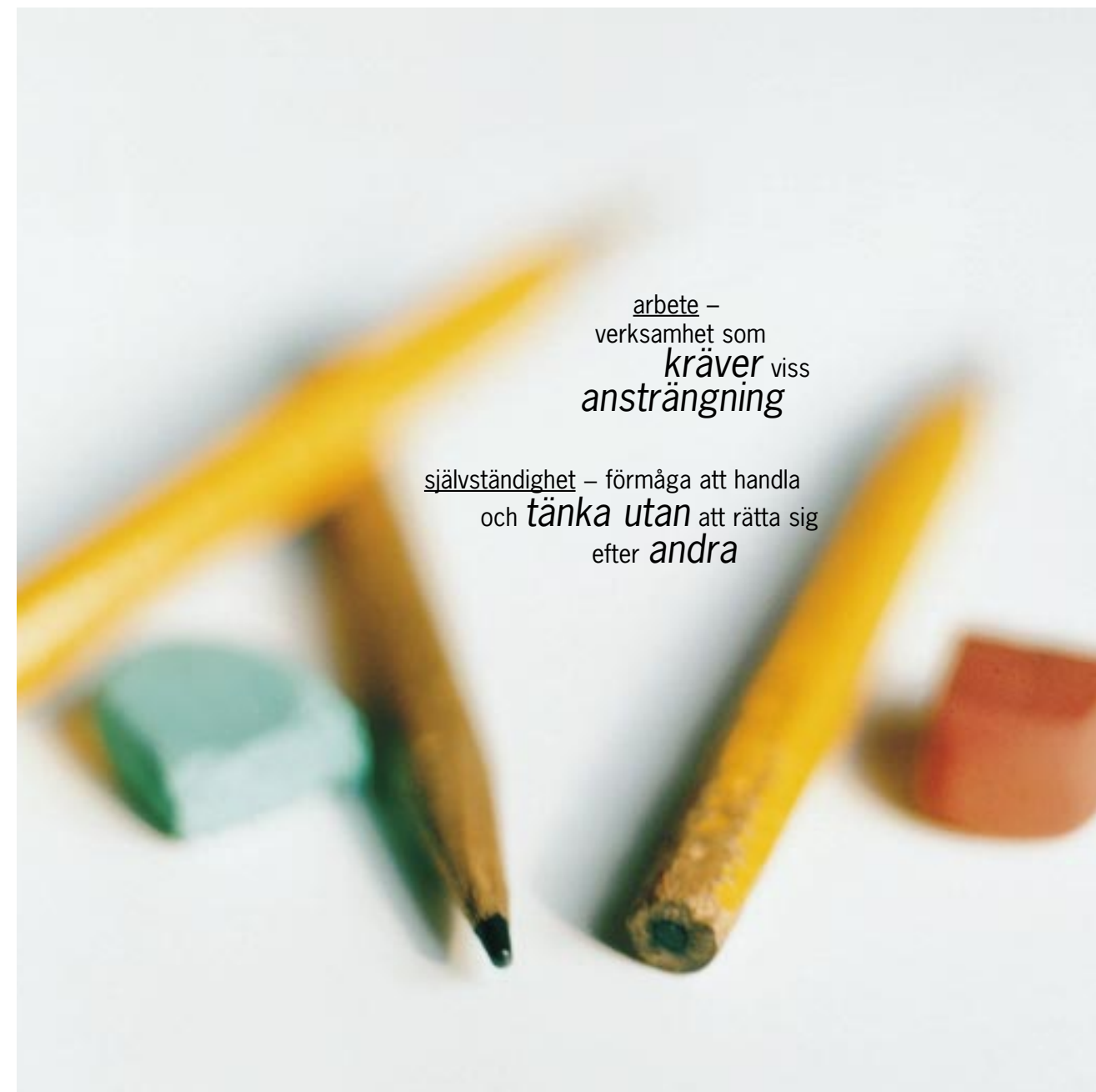
Alla är inte lika intresserade av allting. Därför har man naturligtvis olika lätt för att lära sig olika saker – sådant som man är djupt intresserad av brukar man ju också lära sig en hel del om, ofta utan att man anstränger sig. Å andra sidan kan sådant som man inte bryr sig särskilt mycket om vara oerhört jobbigt att lära sig det minsta lilla om. I skolans läroplan ingår mycket som man inte tycker är särskilt roligt eller spännande eller intressant. Ändå bör man lära sig det. Ett sätt att göra sådana ämnen intressantare är att försöka hitta någon liten anknytning till sådant som man är mer intresserad av. (Att göra fysikaliska buller-

Självständigt arbete

tester är kanske roligare om bullret är rockmusik, att räkna procent är kanske mer spännande om det handlar om att höja veckopengen.)

Under högstadiet och gymnasiet har vi på Samskolan varje vecka självständigt arbete. Då är man som elev själv ansvarig för sitt arbete och för den kunskap man ska tillgodogöra sig. Det är eleven som bestämmer hur arbetet ska gå till, och resultatet redovisas sedan för läraren. Många gånger har man möjlighet att arbeta i grupp med sina klasskamrater, med allt vad det innebär: man måste planera tillsammans, alla måste göra sin del av arbetet och alla måste hålla gruppens egen tidplan.

(Möjligheten att vinkla det självständiga arbetet efter egna önskemål är inte bara stimulerande för ämnen som man är måttligt intresserad av. Sådant som man kan och vill veta mycket om kan man fördjupa sig ännu mer i genom självständigt arbete.)

arbete –
verksamhet som
kräver viss
ansträngning

självständighet – förmåga att handla
och **tänka utan** att rätta sig
efter **andra**

Skola

skola – institution som
bedriver *undervisning*,
särsk. obligatorisk sådan
för barn och ungdom

Man kan skicka en pojke till skolan,
men man kan inte tvinga honom att tänka.

(Amerikanskt ordspråk)

I Sverige har vi skolplikt. Skolplikten innebär enligt ord-boken ”skyldighet att fullgöra skolgång, gäller för barn mellan 7 och 16 år”. Vi är alltså skyldiga att gå i skolan. Det är synd.

Vi har också rättighet att gå i skolan – vi kan kräva skol-undervisning. Det är fantastiskt bra.

Just här i ligger skillnaden: skyldigheter upplever vi som något man tvingas göra, ofta är det något man vill göra mot sin vilja dessutom. Rättigheter är sådant vi efter-frågar, sådant vi vill och sådant vi längtar efter.

Syftet med skolplikten är från början detsamma som om vi skulle kallat det skolrättighet. Alla människor i Sverige ska ha rätt och möjlighet att lära sig läsa, räkna och skriva. Vi ska också ha en gemensam kunskapsgrund när vi slutar nionde klass. Och framför allt ska vi ha tränat oss i att skaffa ny kunskap, så att vi fortsätter lära oss och lära andra i vårt yrkesliv.

skolbänk

skolk

Det är inte särskilt onaturligt att man känner sig utled emellanåt. Men det är ändå inte tillåtet att skolka. Många vuxna vill hävda att skolka är ett sätt att protestera. Det är inte något särskilt bra sätt. Det drabbar nämligen nästan bara en själv. Det finns mängder av anledningar till att man skolkar. De vanligaste är att man inte mår särskilt bra. För att man inte gjort sin läxa, för att man tycker att det går dåligt i ett särskilt ämne, för att man inte trivs med klasskamraterna, för att man inte vill.

Det finns också de som anser att man genom att skolka visar att man har en egen vilja, att man är modig som gör som man vill och inte som någon skollag har bestämt. Att man helt enkelt vill göra något annat som för stunden känns roligare.

Tråkigt nog flyr man från det verkliga problemet. Att skolka kan vara ett bekvämt sätt att lösa en tillfällig konflikt. Resultatet blir oftast att allt förvärras.

- Mamma, jag vill inte gå till skolan idag.
- Jamen, vad är det för barnsligheter? Du är ju 42 år.
- Jag vill inte i alla fall.
- Du måste. Du är ju i alla fall skolans rektor.

Rolig (?) historia

SVARTA TAVLAN

Alla tittar. Alla lyssnar. Eller ännu värre: Ingen lyssnar. Allas blickar i nacken när man skriver – snett blir det, och olika storlek på bokstäverna. Snart ska man säga något. Att tala inför klassen framme vid svarta tavlan är fantastiskt nyttigt. Ibland tycker man att det är jobbigast att tala inför dem man känner. Kanske beror det på att man vill tala på något särskilt sätt när man står vid tavlan, som de vanliga kompisarna kan tycka är larvigt och tillgjort... Eller också är det tvärtom – med kompisarna som åhörare är vi säkra, men med främlingar blir vi oroliga... Ju mer man tränar, desto lättare går det. Och det finns knep: att använda rösten rätt, läsa av kroppsspråk på hur man sitter eller står, anteckna på tavlan eller göra något mycket oväntat mitt i föredraget...

VAKTMÄSTARE

skolsköterska, fröken, bibliotekarie,
studierektor,
SYO-konsulent, bambatant,
magister, lokalvårdare,
sekreterare, rektor, skolläkare

”Ännu mer än andra skolor beror en skola av denna typ av sin lärarekårs personliga egenskaper. Det är därför ett livsvillkor för henne att kunna draga till sig riktigt goda och varmt intresserade lärare.”

*ur upprop för bildande av
Göteborgs Högre Samskola*

ämne

*"Bildning är det
som är kvar,
sedan vi glömt allt
vad vi lärt"*

Ellen Key

Det finns olika uppfattningar om hur skolämnena ska fördelas över den totala lärotiden – 9 år för grundskolan och ytterligare 3 år för gymnasiet. I vuxenutbildningar är det t ex vanligt att man under intensiva perioder läser ett par ämnen i taget, medan man i grundskolan läser ända upp till 14 ämnen parallellt. I USA får eleverna tidigt välja ett antal ämnen (vanligtvis 5-7) som man vill studera, och dessa schemaläggs ofta så att man har identiskt schema från dag till dag (alltid historia första timmen, alltid matematik sista timmen, t ex). Det finns fördelar och nackdelar med det system som fastställts i läroplanen – att läsa många ämnen samtidigt. Den största nackdelen är att det är det jobbigaste alternativet. Som elev måste man hålla mycket information om många ämnen i huvudet samtidigt. Fördelarna kan egentligen sammanfattas i att tiden gör det möjligt att de olika ämneskunskaperna mognar. Många skolämnena är nära besläktade med varandra. Ofta är kunskaper och färdigheter från

ett ämne en förutsättning för ett annat. Därför är det bra att läsa parallellt.

Ofta tänker man sig att ett särskilt intresse kommer att bestå för alltid – om man en gång har tyckt att matematik är det roligaste ämnet, så kommer man alltid att tycka det. Det är ofta sant, men ännu oftare tvärtom. Det beror både på att man förändras, och på att varje ämne

kan innehålla så många olika delar (man kan ju tycka att ekvationer är fascinerande men huvudräkning dötrist). Därför är det bra att läsa parallellt!

Många gånger är korvstoppningsläsning enda räddningen –

när man är försent ute inför historieprovet, t ex. Men nästan alltid gäller regeln "lätt fångat, lätt förgånget" – den nya kunskapen sitter i under provskrivningstimmarna men inte mycket längre. Genom att ständigt repetera och fylla på mer information i samma ämnen får vi djupare kunskaper, som förhoppningsvis sitter ordentligt när skoltiden är slut. Därför är det bra att läsa parallellt.

Upprop *vid grundandet av Göteborgs Högre Samskola, 1901.*

Behovet av ett nytt högre läroverk i Göteborg för gossar har länge varit känt och erkänt. Vid sistlidna hösttermins början godkändes ett 50-tal gossar i inträdesprövningen utan att plats kunde beredas dem i de allmänna läroverken. Och i de fem nedre klasserna räkna avdelningarna i allmänhet över 30 lärjungar, ehuru många parallellavdelningar - ända till 4 i en klass - inrättats.

Det kan väl icke dröja många år, innan riksdagen beviljar medel till ett nytt 5- eller 6-klassigt läroverk i Göteborg. Därefter skola alltså ej längre lärjungar behöva avvisas från de allmänna läroverken på grund av bristande utrymme. Men antalet lärjungar i varje avdelning kommer icke att minskas. I statens läroverk är maximiantalet lärjungar bestämt till 35 á 40. Och med den starka tillströmningen till dessa läroverk fyllas i regel de avdelningar, till vilka anslag beviljas.

Det finnes alltså ingen utsikt till att statens allmänna läroverk skola befrias från de svåra olägenheter, som äro en nödvändig följd av det stora barnantalet i avdelningarna. Dessa olägenheter äro större, än man kanske i allmänhet föreställer sig. Både lärares och lärjungars arbete försvåras i hög grad. Det är omöjligt för läraren att taga den hänsyn till barns individuella anlag, som han kan göra i en liten avdelning. Följden är, att den *svagare* lärjungen blir *överansträngd*, den *begåvade förlorar tid* och ingendera får det gagn, som han skulle ha av en *rationell skoluppfostran*.

Dessa omständigheter verka så mycket fördärvligare, som kurserna i de fem nedre klasserna äro synnerligen dryga. På minnet och förståndet ställas så stora fordringar, att de ej kunna uppfyllas, men tid saknas att låta de sidor av de särskilda ämnena komma till sin rätt, vilka kunna utveckla och stärka *känslan, fantasien* och *viljan*. Och för den *kroppsliga* uppfostran kan, av brist på tid, varken skolan eller hemmet tillräckligt sörja. Också grundlägges ofta

överansträngning under dessa för själens och kroppens utveckling så viktiga år.

I dessa hänseenden kan ett *enskilt* läroverk införa reformer, som ej äro möjliga i ett allmänt läroverk. Genom att *inskränka barnantalet* i var avdelning (t. ex. till ungefär 15) och genom att *befria kurserna* från en mängd mindre viktiga *detaljer* samt *avpassa* dem efter *barnens utveckling* blir det möjligt att använda sådana undervisningsmetoder, som sporra barnen till *självverksamhet* och göra deras arbete både *lättare* och mera *allsidigt uppfostrande*. *Lästimmarnas* antal kan då, såsom erfarenheten visar, högst väsentligt inskränkas till förmån för *kroppsoövningar*.

Skolan skall ej blott *undervisa* utan även *uppfostra*. Med hänsyn till den senare uppgiften äro även de bästa gosskolor och de bästa flickskolor betänkligt ensidiga. *Samskolan* har enligt vad erfarenheten även visar, ett stort företräde framför *särskolan*. Undervisningen bör meddelas av både lärare och lärarinnor. Av dessas vakna och hängivna intresse för undervisning och uppfostran beror framgången. Ännu mer än andra skolor beror en skola av denna typ av sin lärarekårs *personliga* egenskaper. Det är därför ett livsvillkor för henne att kunna draga till sig riktigt goda och varmt intresserade lärare och binda dem vid sig genom förmånliga lönevillkor.

Ett dylikt läroverk för högre medborgerlig bildning bör bestå av *småskolan*, *mellanskolan*, *överskolan* och *gymnasiet*, de båda senare parallella.

Småskolan skall som vanligt ha tre klasser.

Mellanskolan skall ha 6 klasser. I sjette klassen beredas de, som det önska, till den avslutningsexamen, som otvivelaktigt kommer att införas i motsvarande klass av de allmänna läroverken.

Överskolan skall ha 2 à 3 klasser. Här skall tillfälle beredas lärjungarne att förkovra sig i de ämnen, som särskilt intressera dem. Läsämnena äro valfria i mellanskolan och överskolan.

Överskolan förbereder *icke* till studentexamen. Enligt det förslag till de allmänna läroverkens omorganisation, som väl har de största utsikter att

bliva antaget, ska klasser av mellanskolan, kunna övergå till det 4-åriga gymnasiets första ”ring”. I överensstämmelse härmed ha vi tänkt oss, att ett gymnasium bör upprättas, som skall mottaga de lärjungar från mellanskolans femte klass, som vilja bereda sig till studentexamen. För flickor, som just vid denna ålder behöva aktas för ansträngning, torde det vara lämpligt att ej övergå till gymnasiet direkt från femte klassen utan antingen genomgå även sjätte klassen med uteslutande av några ämnen eller ock vara helt borta från skolan under ett år. Man skall försöka ordna undervisningen i gymnasiet så, att dess kurs utan forcering genomgås på fyra år men med någon forcering på en eller två terminers kortare tid. Sådan forcering, som ej skall tillåtas för vem som helst, blir möjlig på grund av det ringa elevantalet och därför att lärjungarnas krafter skonats under de föregående åren.

Det torde böra framhållas, att enligt denna plan bilda småskolan och mellanskolans fem nedre klasser en bottenskola, som är gemensam för å ena sidan gymnasiet, å andra sidan mellanskolans avslutningsklass och överskolan. Det finnes ingen anledning att skilja på gossars och flickors undervisning i denna bottenskola. Det som här läses är nödvändigt för varje högre allmänbildning. Och flickorna utveckla sig som bekant under dessa år hastigare än gossarna, så att de lätt orka med det arbete, som man anser sig böra fordra av dessa. Gymnasiet, där de metoder måste väljas som äro effektivast för förberedelsen till studentexamen, skall stå öppet för de flickor, som av praktiska skäl vilja avlägga denna examen. Och dessa äro ju numera ej så få, oaktat i Göteborg ej finnes något för flickor tillgängligt läroverk med dimissionsrätt. Men de av läroverkets flickor, som icke önska avlägga studentexamen, komma *icke* att tvingas in på studier, som för flertalet kvinnor ej äro de lämpligaste. De gå icke över till gymnasiet utan att fortsätta genom mellanskolans avslutningsklass till överskolan, vars plan skall bliva sådan, att tillbörlig hänsyn kan tagas till de olika bildningsbehov, som gossar och flickor hava. Detta blir möjligt särskilt genom den valfrihet, som i fråga om läsämnena medges.

I överskolan och i gymnasiet skall om möjligt undervisningen koncentreras på ett fåtal ämnen i sänder. I st. för att t. ex. naturalhistoria nu läses en timme i veckan under hela läsåret, bör det läsas 4 timmar i veckan under september och oktober eller april och maj. Liknande koncentration torde vara lämplig för dogmatik och kyrkohistoria, tyska och engelska, modersmålet (utom uppsatsskrivningen), fysik och matematik på latinlinjen, filosofisk propedeutik. Sista året i gymnasiet måste i alla ämnen de kurser repeteras, som äro föremål för prövning i studentexamen. Då torde sådan koncentration knappast vara möjlig.

Frånsett gymnasiets speciella mål är skolans uppgift att meddela en högre, allsidig och harmonisk bildning. För att tillgodose kroppens utveckling skall ungefär 1/4 av skoltimmarna i mellanskolan ägnas åt slöjd, handarbete, gymnastik och friluftss lekar. I de högre klasserna av mellanskolan (från klass III och uppåt) skola skoltimmarna förläggas till tiden mellan halv 9 och ungefär 2 (eller 9 och halv 3) med en timmes frukostrast, de lägre klasserna skola ha samlad skoltid (utan längre frukostrast) och sluta vid tolvtiden. På detta sätt skola barnen få tillfälle att vistas mera ute under den ljusa delen av dagen, än de nu vanligen kunna. Skolgång på eftermiddagen skall icke förekomma.

Skolan skall söka ordna undervisningen så, att varje ämnes bildningsvärde så fullt och helt som möjligt får göra sig gällande. För den skull skall skolan inskränka mängden av det kunskapsstoff, vars inpräglade i minnet fordras. Härigenom minskas lärjungarnas arbete och vinnes tid åt andra sidor av ämnet än det rent förståndsmässiga, på samma gång som den nödvändiga minneskunskapen kan fästas säkrare och sålunda bliva en säkrare grundval för fortsatta studier, än vad som nu med de allt för stora fordringarna i allmänhet är möjligt. Några antydningar beträffande de särskilda ämnena må här lämnas.

Religionsundervisningen skall göras enklare. Utanläsningen, som i detta ämne så mycket missbrukats, skall inskränkas till det minsta möjliga. Det dogmatiska elementet skall träda tillbaka för det etiska och religiösa, på det

att undervisningen må verka väckande och värmande på deras unga sinnen.

Vid undervisningen i *modersmålet* är litteraturläsningen av den allra största vikt på lägre som högre stadier. Denna läsning bör väljas med största omsorg, så att den verkligen kan tjäna till barnens andliga näring och verka befruktande särskilt på deras känsla och fantasi. I de högre klasserna är det viktigare, att lärjungarna få en mera ingående kännedom om några framstående författare än att de få en på namn och årtal rik litteraturhistorisk kunskap. Barnen skola tidigt och flitigt genom återberättande och genom föredrag övas i konsten att muntligt uttrycka sina tankar – en övning, som ej heller får försummas under lektionerna i andra ämnen.

Undervisningen i *främmande språk* skall ha till mål, att barnen må bliva i stånd att förstå det främmande språkets litteratur och vinna någon färdighet att uttrycka sig i tal och skrift. Grammatikstudiet är ett *medel* härför, får alltså icke försummas men ej heller göras till huvudsak. Undervisningen meddelas i regel på det främmande språket (dock icke vid gramma-tiseringen). Översättning från svenska till det främmande språket förekommer sällan och ersättes med reproduktion av läst lektyr och någon gång fria uppsatser. Skrivningarna förläggas till lärorummet. I första klassen av mellanskolan läses intet främmande språk.

Den *matematiska* undervisningen skall väsentligt förenklas. Från fjärde och femte klasserna uteslutes algebran utom ekvationer med tillämpningar. Ur den aritmetiska kursen uteslutes en mängd av de invecklade uppgifter, som nu upptaga så mycket tid men sakna all praktisk betydelse. Det blir då möjligt att giva barnen en klar och åskådlig föreställning om vad ett tal är och om de operationer, som utföras med talen. Det är oklarheten i dessa första begrepp som gör matematikstudiet så ofruktbart för mången i de högre klasserna. Även här vill alltså skolan minska kunskapsstoffets mängd för att göra dess tillägnande så mycket säkrare. I samma riktning skall geometriundervisningen reformeras. I sjätte klassen skall en kurs i bokhålleri ingå i den matematiska undervisningen.

I *historia* och i *geografi* skall man söka giva barnen en levande och konkret kunskap om historiens betydelsefullaste perioder och geografiens viktigare land och folk. Torra skematiska framställningar undvikas, inlärandet av namn, årtal o. d. inskränkes, uppmärksamheten ägnas företrädesvis åt den fredliga utvecklingens historia, endast i andra rummet åt krigshistorien. Läroböckerna kompletteras genom lärarens muntliga föredrag, genom läseböcker, planscher, skioptikonbilder.

Att undervisningen i *naturskunnighet* skall ordnas efter samma principer, är tydligt.

Den omedelbara ledningen av skolan skall anförtras åt en rektor och en föreståndarinna. Till rektor skall antagas en fullt kompetent person, som skall ha full tjänstgöring vid skolan. Skolans arbete skall med stor uppmärksamhet följas av en inspektor samt en styrelse, bestående av 5 personer, män och kvinnor. Man skall försöka åstadkomma samarbete mellan skola och hem genom möten mellan styrelsen, lärarna och föräldrarna.

Ett oeftergivligt villkor för skolans framgång är, att dess ekonomi är tryggad. Skolan måste vara i den ställning, att den kan avvisa sådana elever, som ej lämpligen böra få gå kvar. Och då i allmänhet terminsavgifterna böra sättas lika högt som i de högre flickskolorna i staden, är det mycket önskligt, att skolan genom understöd sättes i stånd att *betydligt reducera* terminsavgifterna för barn, särskilt gossar, för vilka dessa avgifter vore betungande. Mången kunde eljest se sig nödsakad att mot sin vilja sätta sin son i ett allmänt läroverk, där avgiften är så ytterst liten.

Undertecknade, som äro livligt övertygade om det stora gagn en skola av en antydd art skall göra vårt samhälle, inbjuda härmed vördsamt intresserade personer att teckna ett bidrag å medföljande listor. Å den ena listan tecknas aktier, varje å 100 kronor, att inbetalas detta år, i det aktiebolag, vilket blir ägare till skolan och utser dess inspektor och styrelse. Huvudgrunderna för detta aktiebolag inhämtas av den stiftelseurkund, som är intagen uti bifogade inbjudning till aktieteckning. Å den andra listan tecknas bidrag av 100 kronor att inbetalas under vart och ett av de nästföljande fyra åren.

Teckningen är bindande under villkor, att sist d. 1 maj 1901 tecknats aktier och bidrag till belopp av tillhopa minst *femtiotusen* (50,000) kronor, en summa som enligt uppgjorda beräkningar ansetts nödvändig för att uppsätta skolan och fullt trygga dess ekonomiska oberoende under de närmaste fem åren.

Avsikten vore, att skolan skulle börja sin verksamhet instundande hösttermin med småskolans tre klasser och två à tre elementarklasser. Redan efter ett år skulle första gymnasialringen bildas. Efter fyra à fem år skulle då skolan vara färdigbildad och kunna ha förvärvat dimissionsrätt, så att de elever, som till hösten insättas i skolan, skulle kunna avlägga studentexamen vid skolans gymnasium.

<i>Edvard Berg</i> handlande	<i>P.G Laurin</i> lektor
<i>M. Bergengren</i> med. doktor	<i>Mary Leffler</i> f. Waern
<i>Asta Bolander</i> f. Graah	<i>J. Lilliehöök</i> bankdirektör
<i>Gustaf Cederschiöld</i> professor	<i>F.G Ljungkvist</i> adjunkt
<i>Gerda Ekman</i> f. Gödecke	<i>Charlotte Mannheimer</i> f. Abrahamsson
<i>Johan E. Ekman</i> konsul	<i>Erik Mellgren</i> notarie, fabrikör
<i>Stina Frisell</i> f. Waern	<i>Magda Mellgren</i> f.Ambrosius
<i>Lizzie Gibson</i> f. Waern	<i>Johannes Paulson</i> professor
<i>Henrik Hedlund</i> redaktör	<i>Hugo Segerdahl</i> stadsnotarie
<i>Mia Hedlund</i> f. Hedlund	<i>P. Silfverskiöld</i> med.doktor
<i>Fredrik Heyman</i> handlande	<i>Joh. Vising</i> professor, rektor
<i>Hedda Key-Rasmussen</i> f. Key	<i>J.V Åkermark,</i> fil. kand
<i>Hugo Köster</i> med. doktor	

SAM 2000

ETT MÅLDOKUMENT

Så här började det!

Revolutionsåren 1789, 1830, 1848 och 1870 banade väg för den ekonomiska och politiska liberalism, som ledde fram till de samhällsförändringar man kan registrera runt om i Europa kring sekelskiftet 1900. Att intresset för skolan var stort bland dessa den tidens radikaler är inte ägnat att förvåna. Den som har greppet kring ungdomen har ju också greppet om framtiden! Eftersom kyrkan var den institution, som vid denna tidpunkt hade praktiskt taget oinskränkt makt över skolväsendet, blev den en av de maktgrupperingar, som liberalismen i främsta rummet hade att kämpa mot för att kunna omsätta sina idéer.

Mot denna bakgrund är det inte egendomligt att det mot slutet av 1800-talet lite varstans etableras ett fruktbringande samarbete mellan den tidens reformpedagoger och de kretsar, som hade intresse av en förändring av skolan och dessutom ekonomiska resurser att bekosta olika skolexperiment.

När Göteborgs Högre Samskola startade 1901, skedde det som ett utslag av det intresse för en ny skola, en ny människosyn och en ny samhällssyn, som sedan 25 år tillbaka hade resulterat i en rad reformskolor i Sverige. I det av Paul G Laurin författade upppropet inför Samskolans grundande letar man därför förgäves efter några dittills icke prövade grepp. Det nya var att de frisinnade och liberala tankarna på detta sätt kom till uttryck i ett program som innehöll konfessionslöshet, samundervisning, lärare av båda könen, små klasser, självverksamhet, färre lästimer och mer praktiskt arbete, mer tid för friluftsliv och individanpassad undervisning.

De reformpedagogiska idéerna kring sekelskiftet var alltså ett slags europeiskt allmängods. En av dem som tog del av strömningarna och konkretiserade dem var Maria Montessori. När hennes idéer nådde Samskolan och visade sig stämma så väl med idéerna i Paul G Laurins uppprop, inleddes en ny era i Samskolans pedagogiska historia. Den började år 1935 i och med att Maj Ödman, som var utbildad montessorilärare, anställdes vid Lilla skolan och kom att prägla dess utveckling under många år. Det är också denna idéernas symbios som ligger bakom utvecklingen av det självständiga arbetet (SA) på högstadiet under åren 1972-79 och av det egna arbetet (EA) på gymnasiet åren 1981-84.

1951 och 1968 erhöll Stora respektive Lilla skolan statsbidrag, vilket innebar krav på att skolan skulle följa gällande läroplaner, tim- och kursplaner. Detta krav hämmade under decennier till en del det pedagogiska utvecklingsarbetet vid skolan. Från och med Läroplan för grundskolan 1980 (Lgr 80) har dock skolan fått större möjligheter till framgångsrik försöks- och projektverksamhet. Den nya läroplanen för gymnasiet (Lpf 94) visar att det Samskolan stått för är både aktuellt och viktigt.

Från detaljstyrning till frihet

Den värld Samskolan levt i har varit regelstyrd med skollagen som grundläggande regelbok vilken sedan byggts på med grundskole-, gymnasie- och privatskoleförordningar. I dessa förordningar har man funnit svar på nästan alla frågor rörande skolan och dess verksamhet – såväl i smått som i stort. Läroplanerna har förutom timplaner och kursplaner innehållit detaljstyrning av klassrumsarbetet och planeringen. Skolöverstyrelsen har varit det

centrala ämbetsverk där alla budskap skapats och spridits ut i landet med hjälp av dess regionala kontor – Länsskolnämnderna. Denna centralstyrning har gjort de verksamma på skolorna mer intresserade av att följa regelverket än att utveckla eleverna och skolans pedagogik i allmänhet, dvs förändringsobenägna.

Ekonomin för Samskolan och de övriga fristående skolorna har under de senaste årtiondena varit mycket ansträngd. Attacker har kommit såväl från stat som kommun för att minska eller dra in bidragen. Detta kopplat med ett ifrågasättande av värdet av fristående skolor har gjort tillvaron för Samskolan otrygg och ryckig. Det goda med knappheten och ifrågasättandet har varit att vi blivit mycket resursmedvetna – en tradition att värna på Samskolan. Detta har också medfört att de som verkat på skolan svetsats samman.

Den förändrade inställningen till skolan från den beslutande makten ger varje skola – kommunal eller fristående – möjlighet och skyldighet att ta ansvar för sina elever och skolans verksamhet. Denna frihet för skolorna att bestämma över sin verksamhet ger lärare, elever och föräldrar en möjlighet till större inflytande och ansvar på bekostnad av ”centralmaktens”.

Detta skapar förutsättningar för ett friare pedagogiskt utbud med olika typer av profilskolor – organisatoriskt, vad gäller linjeuppsättning, inlärningsmässigt, ekonomiskt m m. Detta leder fram till en konkurrens om såväl elever som lärare och andra anställda.

Genom skolpengens införande tryggas de fria skolornas existens och ekonomi så att dessa skolor kan komma att leva på nästan samma villkor som de kommunala.

Detaljstyrning förde också med sig att Samskolans traditionella idéer inte kunde förverkligas fullt ut. Så har under flera decennier humaniora och humanistiska värden fått stå tillbaka för ekonomiska och materiella hänsyn. Särskilt påtagligt har detta varit under 80-talet. 90-talet innebär i detta avseende en, för de flesta, välkommen förändring. Större avseende kommer att kunna fästas vid traditionellt humanistiska frågor och värden. Kultur och andliga frågor ges och kommer att ges större betydelse.

Sverige har alltid varit beroende av och försökt att leva i harmoni med länder och folk i vår närhet. Genom invandring, genom de stora förändringarna av världskartan och genom det ökande europeiska samarbetet har vårt behov av kunskap om och kontakt med andra kulturer, länder och nationaliteter ökat.

Grundläggande tankar

Stiftarna av Samskolan hade en bild av sin skola – vad de ville åstadkomma i framtiden. Vi har en bild av vår skola som i hög grad stämmer med den gamla bilden. Det unika med Samskolan är nämligen dess förankring i historia och tradition parat med pedagogiskt nytänkande. Detta innebär att gammalt och nytt också blandas i nedanstående idéer, mål och tillvägagångssätt.

I Samskolan skall följande ”anda” genomsyra hela verksamheten:

- Ett humanistiskt och individuellt synsätt.
- Praktiska och estetiska uttryckssätt.
- Öppna och goda kommunikationer.
- Kunskap och utveckling.
- Nyfikenhet och experimentlusta.
- Lust och nyskapande.

Vår idé – en öppen och fri skola

- Samskolan skall vara en fristående skola.
- Samskolan skall stå fri från alla politiska och religiösa bindningar.
- Undervisningen vid Samskolan skall vara konfessionslös.
- Samskolan är till för barn, ungdomar och föräldrar som sympatiserar med och aktivt stöder Samskolans syn på elever och skola.
- Samskolan skall vara ett alternativ till den allmänna skolan.
- Samskolan skall vara öppen för elever som av olika skäl inte funnit sig till rätta i andra skolor.
- Föräldrarnas ekonomi får inte vara ett hinder för barn att gå på Samskolan.

Vår idé – ekonomiskt oberoende

- Samskolan skall drivas utan ekonomiskt vinstintresse och vara ekonomiskt oberoende och solid.

Vårt sätt

- Genom en god resursanvändning skall Samskolan hålla låga terminsavgifter.
- Genom att uppmuntra fler personer – speciellt tidigare elever – att engagera sig i skolan materiellt och ideellt kan skolans resurser ökas.
- Ekonomiska kommittéer och projektfinansiering är andra sätt att stärka skolans ekonomiska förutsättningar.
- Samskolan skall aktivt arbeta för att stat och kommun skall stödja verksamheten ekonomiskt.

Vår idé - individorienterad undervisning

- Samskolans pedagogik skall ha sin grund i en människosyn som tilltror alla människor en vilja att lära, som anser att olika individer lär sig på olika sätt och på olika lång tid liksom att människan lär genom att vara aktiv. Detta synsätt har fått sin teoretiska och praktiska utformning bl a i Maria Montessoris pedagogik.
- På Samskolan skall man ha lust och råd att experimentera.
- Den pedagogiska processen skall vara levande och lockande och utvecklas på Samskolan.
- Förändringsbenägenhet och mångfald skall, som den gjort genom åren, prägla verksamheten liksom lust, glädje och kreativitet. ”Det skall vara högt i tak.”
- På Samskolan skall samverkan mellan anden och handen vara ett naturligt inslag i pedagogiken. Genom arbete med handen frisläpps sinnet.

Vårt sätt

- Vid Samskolan skall praktiska och estetiska ämnen beredas stort utrymme.

Det pedagogiska utvecklingsarbetet vid Samskolan skall drivas

- genom att uppmuntra en aktiv pedagogisk diskussion bland lärare
- genom att uppmuntra lärare att inspirera varandra över ämnesgränserna
- genom att avsätta tillräckliga resurser för pedagogiska experiment
- genom att tillgodogöra sig försöksverksamhet som bedrivs vid andra skolor i Sverige och i andra länder.

Som exempel på åtgärder som utvecklar den pedagogiska metoden kan nämnas

- elevanpassade timplaner och kurser
- varierande klass- och gruppstorlekar

Bland de mål och riktlinjer, som finns i våra nationella styrdokument, dvs skollag och läroplaner, och bland de intentioner, som fördes fram av stiftarna, vill vi på Samskolan i dag särskilt betona följande:

Vår idé – humanistisk människosyn

- På Samskolan har vi respekt för och tar hänsyn till varje elevs individuella förutsättningar och egenskaper.
- Samvaron på Samskolan skall bygga på tolerans och respekt för olikheter och oliktankande.
- Samskolans elever skall lära sig respekt för demokratiska värden.
- Samskolan skall sträva efter att hjälpa varje elev att utvecklas optimalt.
- På Samskolan värderas inte bara det nyttiga utan också det sköna.
- Det är lika ”fint” att vara duktig med handen som med huvudet.

Vårt sätt

- Olika modeller att organisera undervisningen skall prövas.
- SA och EA är bra sätt att tillgodose varje elevs individuella behov och intressen och skall vidareutvecklas.

Vår idé - en god och ändamålsenlig miljö

- För elevernas personlighetsutveckling spelar en god fysisk och psykisk miljö en betydelsefull roll.
- Undervisningslokalerna och miljön i övrigt skall stå i samklang med skolans mål och pedagogiska grundsyn.

Vårt sätt

- Samskolan skall erbjuda en god fysisk och psykisk miljö. Stor hänsyn skall tas till estetiska värden.
- En medveten satsning skall göras för att rusta upp undervisningslokaler, elevutrymmen och utrustning.
- Samskolan skall kosta på sig okonventionella grepp för att skapa en stimulerande miljö – trädgårdsland, båtbyggeri, bokbinderi...
- ”Små hus för små barn.”

Vår idé – engagerad personal

- Undervisningen skall bedrivas av kunniga och engagerade lärare.
- Den viktigaste resursen för att Samskolan skall nå sina mål är engagerad personal, såväl lärare som övriga.

Vårt sätt

- Den lärare som anställs vid Samskolan skall vara välutbildad och kunnig.
- Personalen vid Samskolan skall acceptera och verka i enlighet med den syn på människan i allmänhet och eleven i synnerhet som kommer till uttryck i skolans mål och verksamhetsidé.

- För att öka möjligheterna att finna de för Samskolan bästa lärarna skall flera personer engageras i rekryteringsprocessen och professionella metoder användas.
- Skolledningen skall aktivt hålla sig informerad om duktiga lärare.
- Tillräckliga medel skall avsättas för att analysera och tillgodose lärarnas fortbildningsbehov i fråga om ämnesfördjupning, ämnesmetodik och människokunskap.
- För lärarnas personliga och professionella utveckling är stöd och uppmuntran viktiga och värdefulla inslag.

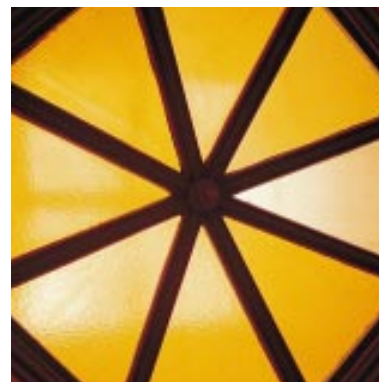
Vår idé – SAM-syn mellan skolan och hemmet

- Samskolan skall vara öppen för barn, vars föräldrar sympatiserar med och aktivt stöder Samskolans människo- och kunskapssyn.
- Samskolan är således inte en skola för alla men urvalskriterierna är självfallet inte sociala eller ekonomiska.
- Avgörande är SAM-syn mellan elever, föräldrar och Samskolan.

Vårt sätt

- Genom information skall föräldrarna få kännedom om skolans verksamhetsidé och därigenom ges tillfälle att acceptera denna.
- Föräldrakontakter skall leda till ett medvetande om att såväl hem som skola har ansvar för elevernas utveckling.
- Genom att stödja föräldraföreningens verksamhet och uppmuntra klassföräldrarnas aktiviteter stimuleras till samarbetet mellan hem och skola.

- På Samskolan skall vi lägga ner särskild omsorg på intagningsförfarandet för att finna de elever som sympatiserar med Samskolans mål och värden. Detta sker bland annat genom aktiv kontakt med föräldrar, barn och lärare.
- Vid intagningen skall särskild hänsyn tas till barn och ungdomar som av olika skäl behöver byta studiemiljö.

lilla Samskolan

Föreningsgatan 13
411 27 Göteborg
tel. 031-16 65 98
fax. 031-778 06 03

Göteborgs Högre Samskola

Besöksadress:
Stampgatan 13

Postadress:
Box 6174

400 60 Göteborg
tel. 031-80 26 68
fax. 031-15 05 76

